

gang van verschijnselen, die ik voorloopig pendulatie heb genoemd. Als ze bruikbaar blijken, als werkelijk de beweging van een deel der soort als een trekperiode, de uitzetting van het broedseizoen als lente- of bloeiperiode kan worden beschouwd, dan kan bij deze soort een zichtbare verklaring daarmee gepaard gaan of er op volgen, wellicht het meest bij de mannetjes. Men lette op verschijnselen in deze en beschouwe die niet als niet te rangschikken toevalligheden. Onder anderen constateerde ik eens een ♂. Huismerel met twee paar witte buitenste staartpennen, sterker in 't oog springend dan bij een vink.

Aan de medewerkers elkaars onderlingen dank. Ik hoop dat we deze arbeid zullen vervolgen, om uit eerlijke gegevens, resultaten te verkrijgen, die één alleen nooit vinden kan. Een programma voor het volgende jaar zal verschijnen.

Wageningen.

G. WOLDA.

EEN VOOR ONS LAND NIEUWE VOGELSOORT.

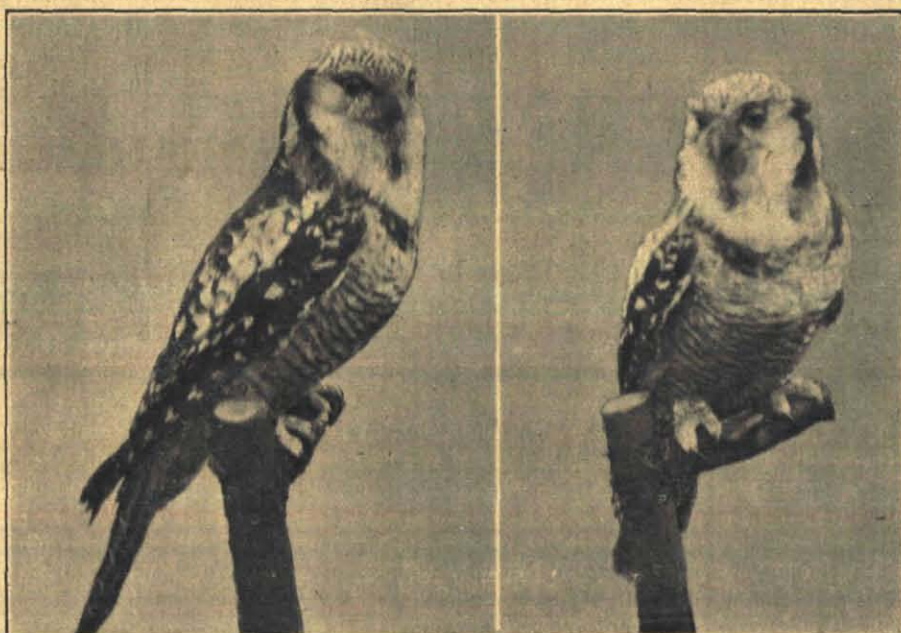
(*Surnia ulula* L. — de Sperwer-uil.)

AN tijd tot tijd houd ik ervan, eens bij den praeparateur rond te neuzen, want er is in zijn werkkamer altoos iets interessants en vaak wat bijzonders te zien: leerzame maag- of krop-inhouden, 'n albino, kleurafwijkingen van melanistischen aard of merkwaardigheden in bouw en habitus. Want al prefereer ik het levende in de natuur, zoo is toch ook van doode dieren een heeleboel te leeren. Heeft de onsterfelijke Heimans in dit orgaan niet eenmaal geschreven over „Waar een doode uil goed voor is?” Ook krijgt men er eens zoogdieren of vogels in de hand, die zelden in wilden staat zijn waar te nemen en men komt soms zoo'n bezoek tot de wetenschap, dat een of andere reeds lang in de omgeving verwachte verschijning, op die en die plaats werd buitgemaakt, zoodat er aanleiding bestaat, die buurt eens wat nauwkeuriger te visiteren. Kortom, bij zoo'n taxidermist is altijd uitzicht op mooie en instructieve dingen en valt het eens 'n keer tegen, dan is het toch plezierig hem bij 't ontleden en modelleeren bezig te zien. Daarom kom ik er graag en aan mijn laatste bezoek is het te danken, dat ik nu in dit blad kan schrijven over een in Nederland tot dusverre nog niet in wilden staat waargenomen vogelsoort, welker naam hierboven staat.

Den 5en October van dit jaar werd door een boer onder Geldersch-Veenendaal in de schemering een opvallend tamme uil uit den pereboom geschoten, waar hij onvermoeid zat te roepen. Door tusschenkomst van een werkman, die men wist liefhebberij in dergelijke dingen te hebben, werd de vogel doorgezonden naar den opzetter, die de eerste was, die wat vreemds aan het dier vond. Hij kende het uit zijn veeljarige praktijk niet, doch op grond van de dwarse borststrepen meende hij met den Sperwer-uil te doen te hebben en mijn nadere determinatie met Brehm, Naumann, Saunders en Witherby bevestigde 'smans meening volkomen. De zeer goed geprepareerde, door het schot nagenoeg onbeschadigde uil bleek inderdaad *Surnia ulula* L (*nisoria*) te wezen en op gezag van de Engelsche en Deutsche auteurs noem ik hem voorloopig ook maar vast Sperwer-uil, welke benaming zeer doeltreffend is, want deze vogel dunkt ons in zijn gansche voorkomen meer sperwer of valk dan uil te wezen (hij heet ook wel „Eulenfalke”), maar vanwege de markante echte sperwer-dwars-teekening op borst en onderzijde, prefereer ik den naam Sperwer-uil. Overigens zou van dit dier de zegswijze afkomstig kunnen zijn, dat „elk meent zijn uil een valk te zijn”, want men zou dezen vogel op eenigen afstand veel eerder voor een dagroofvogel houden dan voor een

uil, in de vlucht, zoowel als zittend. De breede, lage kop met het smalle gezicht, zonder eigenlijken sluier of veerenkrans om de oogen, de tamelijk lange, naar verhouding spitse vleugels, de opvallend lange staart, het zachte, glanzige gevederte, dat veel dichter aan den romp ligt dan bij de meeste nachtuilen, de gesperwerde onderkant . . . dat alles geeft een type, dat aanmerkelijk afwijkt van onze gewone opvatting omtrent de uilen. Ook de levenswijze is anders. Ik kan daarvan natuurlijk uit eigen ervaring niets meedeelen en geef daarom, teneinde den lezers eventueel naslaan in buitenlandsche litteratuur te besparen, in beknopten vorm weer, wat de reeds genoemde auteurs hebben vermeld. Dat is betrekkelijk weinig, want de sperwer-uil bewoont streken, die slechts zelden door ornithologische onderzoekers bezocht worden, n.l. het Noordelijk gedeelte der oude wereld. Als geregelde broedvogel wordt hij aangetroffen in Noord-Scandinavië, Noord- en Midden-Rusland, evenals in Siberië en den Oeral, terwijl hij ook in Alaska gevonden werd. In Noord-Amerika wordt hij

De Sperwer-uil.

echter vervangen door een weinig-afwijkende soort: *Surnia caparoch* Müller, dien ge als „Hawk-owl” wel uit de boeken van Long, Curwood of London kennen zult.

Zooals bij de meeste uilen van het Noorden, richt het min of meer talrijk voorkomen van *ulula* zich naar het gedijen der lemmingen. In de „vette” jaren komt het zelfs voor, dat de sperwer-uil zich in streken vestigt, waar men hem anders als broedvogel niet kent. Voorts moge als regel gelden, dat deze soort vóór alles de voorkeur geeft aan berkenbosschen en daardoor in Scandinavië zich pas in een hoogtegordel vertoont, in welken de berken domineeren. Als een innige samenhang met deze symbiose schijnt ons de kleur en afteekening der veeren, die veel overeenkomst heeft met gemelden boom.

Hevige sneeuwval, meer wellicht echter gebrek aan lemmingen, dwingt deze vogels, tegen den winter hun vaderland te verlaten en zuidwaarts te trekken. Bij deze gelegenheid verschijnen zij vermoedelijk elken winter in de Russische Oostzeeprovincies en in Denemarken

en niet al te zelden ook in Duitschland, waar zij nogal eens in Oost- en West-Pruisen, wat zeldzamer in Posen en Silezië en nog minder vaak Westwaarts, in Thüringen, Hannover of Westfalen werden opgemerkt. Evenzoo plegen zij Polen, Galicië, Hongarije, Zuid-Rusland, Zuid-Siberië en Noord-Turkestan te bezoeken en het is niet onwaarschijnlijk dat deze soort wel in Oost- en West-Pruisen heeft gebroed. Intusschen is het toch een merkwaardig geval, dat dit eerste Nederlandsche exemplaar zoover uit den koers is geraakt en het zou interessant zijn te vernemen, of de levensvoorwaarden ginds in 't Noorden al zoo vroeg in den herfst ($\pm$ eind September) ongunstig waren en tot weggaan noopten. Volgens het up-to-date vogelboek van Witherby (*A practical Handbook of British Birds*) is de Sperweruil in Engeland uiterst zeldzaam en er wordt sedert 1860 slechts van 4 vangsten melding gemaakt, van welke er nog twee dubicus zijn.

Het zou mij te ver voeren omtrent levenswijze, nest, gewoonten enz., in bijzonderheden te treden; wie zich daarin verdiepen wil, vindt in Naumann, doch vooral in Brehm (grootte uitgaaf) vele bijzonderheden. In 't kort zij echter nog meegedeeld, dat de waarnemingen van bekende natuurvorschers, als Wallengren, Wheelwright, Collett en Wolley ons leeren, dat de sperweruil in optreden, vlucht, levendigheid en roep zeer aan de valken herinnert. In zijn vaderland ziet men hem als dagroofvogel vaak op den dorren top van een dooden pijnboom zitten om op buit te loeren. (Eigenaardig is het, dat ook het in Veenendaal geschoten voorwerp in een dorren top zat.) Naderende menschen schenkt hij ternauwernood aandacht en houdt ze tot op kleinen afstand uit (eveneens de onze. W.) Geheel anders echter gedraagt hij zich bij 't aanvallen van den buit, tegenover gevederde vijanden of den persoon, die 't nest bedreigt. Nauwelijks een enkele boschvogel is voor hem veilig. Zoo zag Wheelwright, dat deze uil een gaai, zijn gewonen buurman, in de vlucht sloeg en meermalen verraste hij hem bij 't verorberen van een sneeuwhoen, dat wel $2 \times$ zoo zwaar is als hij zelf. Allerlei vogels, lemmingen, bontmuizen als ook insecten vormen zijn voedsel; als een valk stort hij van zijn uitkijkpost op de kleine knagers neer, grijpt ze onfeilbaar en vliegt er mee naar een passende zitplaats. In het nauw gedreven, b.v. vleugellam geschoten, dekt hij zich in den rug en verdedigt zich vertwijfeld tot het uiterste.

Begin Mei, soms ook in April, valt de broedtijd. De soort nestelt in boomholten of nestkasten, die de Laplandsche boeren voor de zaagbekken aan de boomen plegen te hangen, doch neemt ook wel bezit van een oud kraaienhorst. Het legsel bestaat uit 6 à 8 afgeronde, witte eieren, die wat kleiner zijn dan van den boschuil. *Surnia ulula* is zelve ook ongeveer ter grootte van deze soort (lengte 39 à 42 c.m., vleugellengte 23 c.m., staart 16 c.m.) Ten slotte hoop ik, dat het gelukken mag, dit unicum voor een wetenschappelijke collectie te verwerven, want daarin hoort dit zeldzame exemplaar thuis.

Wageningen.

A. B. WIGMAN.

VRAGEN EN KORTE MEDEDEELINGEN. BOEKAANKONDIGING.

P. H. HAAXMAN JR. *Natuurkundige Vaardrachten*, gehouden voor de leden van de Mij. »Diligentia«. 98e Serie 1919-1920. Van Mockum, 's-Gravenhage. f 2.95.

Door verschillende sprekers zijn in 't vorige seizoen te 's-Gravenhage lezingen gehouden en door de bekwame hand van den Heer Haaxman (die van den aanvang af deze verslagen gaf) is een getrouw verslag dezer lezingen gegeven. Als sprekers traden op Prof. Dr. J. P. Kuenen, Dr. G. Holst, Prof. Dr. P. Ehrenfest, *Prof. Dr. A. H. Blauw, Prof. Dr. A. A. Nijland, *Dr. F. A. Steensma, *Dr. A. Schierbeek, *Prof. Dr. van Iterson, Prof. Dr. van Itallie, Prof. Dr. W. Reinders, Prof. Dr. R. Josselin de Jong, *Prof. Dr. J. H. H. Abersson. Tevens gaf *Dr. G. J. de Groot een cursus: De Zintuigen in het Dierenrijk. Waar alle met een * gemerkte sprekers natuurhistorische onderwerpen behandelden, kondigen wij hier het boekje aan, in de hoop, dat vele lezers het zich zullen aanschaffen.

S.